

Joanna Elżbieta Śliczyńska

II sesja naukowa Życie prywatne Polaków w XIX wieku "Portret kobiety – Polki w realiach XIX wieku"

Meritum 6, 157-163

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II SESJA NAUKOWA
ŻYCIE PRYWATNE POLAKÓW W XIX WIEKU
„PORTRET KOBIECY – POLKI
W REALIACH XIX WIEKU”

W dniach 24–25 marca 2014 roku na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie odbyła się II ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Życie prywatne Polaków w XIX wieku „Portret kobiety – Polki w realiach epoki”*. Organizatorami sesji były Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego.

Konferencja miała na celu skupienie się na postaciach drugiego planu, których pozycję zdeterminowały realia społeczno-obyczajowe, a także dobrowolna decyzja o podporządkowaniu się panującym wzorcom i kanonom. Ponadto starano się zaprezentować dziewiętnastowieczną rzeczywistość z perspektywy kobiety i jej rolę w kształtowaniu obrazu ówczesnych realiów. Jak kobiety postrzegały świat? Jakie role w nim odgrywały? Sposoby kreowania i ich wpływu na otoczenie – na rodzinę, społeczność, kulturę, naukę, politykę. Interesującym aspektem, mającym rozwinąć światopogląd badaczy XIX-wiecznych, miało być również ukazanie bogactwa ukrytego w codzienności przeżywanej i doświadczanej przez kobiety, czasami bardzo odległej od przewodnich wątków dziejowych. Konferencja miała za zadanie ukazać szerokie spektrum badań podejmowanych przez przedstawicieli nauk humanistycznych, którzy wciąż odkrywają różnorodne aspekty życia i natury XIX-wiecznych Polek.

II ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Życie prywatne Polaków w XIX wieku „Portret kobiety – Polki w realiach epoki”* była kontynuacją I sesji naukowej zorganizowanej przez UWM w grudniu 2012 roku i zrealizowanej pod tym samym tytułem. Zainteresowanie tematyką zaproponowaną przez organizatorów było naprawdę duże, co można było zauważyć po ilości wygłoszonych referatów.

Sesja rozpoczęła się 24 marca w foyer przy Auli Teatralnej. Oficjalnego otwarcia konferencji dokonał dziekan Wydziału Humanistycznego UWM dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM, następnie krótkie przemówienie wygłosił dyrektor Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych ks. prof. dr hab.

Andrzej Kopiczko, po czym dyrektor Instytutu przekazał głos głównej inicjatorce i organizatorce sesji dr Marii Korybut-Marciniak. W dalszej kolejności wypowiedzieli się przedstawiciele komitetu naukowego: dr hab. Jarosław Kita, prof. UŁ, dr hab. Roman Jurkowski, prof. UWM.

Należy podkreślić, że konferencji towarzyszyły wystawy – prezentacja reprodukcji wizerunków kobiet, które były bohaterkami referatów oraz wystawa *Z kobietą w tytule*, autorstwa olsztyńskiej artystki Krystyny Sól, podczas której zaprezentowano malowane na batik wizerunki kobiet z różnych części świata (krajów arabskich, Meksyku, Chin, Indii).

Po otwarciu II ogólnopolskiej konferencji naukowej przez władze Wydziału Humanistycznego i Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych jako pierwszy wystąpił Prof. Tadeusz Stegner (Gdańsk), który zaprezentował referat: *Wypoczynek „u wód”*. *Kobiety z ziem polskich w dziewiętnastowiecznych kurortach*. W swoim wystąpieniu profesor pokazał, że celami takich podróży nie były tylko kąpiele, leczenie schorzeń czy rekonwalescencja, lecz często nadzieja na nawiązanie romansów, a także poszukiwanie dobrej partii na męża czy żonę, ponadto oddawanie się przeróżnym rozrywkom.

Następnie ze swoim referatem wystąpił: dr hab., prof. UG Krzysztof Lewalski: „*Szatan [...] nawet przez brzydką niewiastę potrafi usidlić kapłana*”. *O kobietach z perspektywy pasterzy dusz (XIX w.)*. Prof. Lewalski przedstawił kobiety jako kusicielki wodzące na pokuszenie nawet duchownych. Zwrócił uwagę, że ważny wpływ na obraz relacji zachodzących między księdzem a kobietą miał celibat obowiązujący duchownych w Kościele rzymskokatolickim, a także role, jakie tradycyjnie kobietom przypisywano – żony, matki i dobrej chrześcijanki.

Dalej prelegenci występowali w następującej kolejności: Iwona Janicka (Gdańsk) z tematem: *Obraz życia wileńskich „tolerantek” na podstawie dokumentów policyjno-lekarskich z 2 poł. XIX wieku*; dr Alicja Kędziora (Kraków): *Artystyczne i społeczne wykluczenie aktorki prowincjonalnej w 2. połowie XIX wieku*; dr Małgorzata Sokołowicz (Warszawa): *Delfina Potocka – piękne Polki na emigracji*; mgr Monika Matysiak (Łódź), *Czy „podróżowanie równa się oglądaniu widoków”? – o kobietach w podróży w I połowie XIX wieku*. Jako ostaną swój temat zaprezentowała mgr Agnieszka Weseli (Warszawa), *Przyjaciółki, siostry w działaniu, skandalistki. Modele bliskich związków między kobietami na ziemiach polskich od połowy XIX wieku do I wojny światowej*.

Po prelekcji referenci zostali zaproszeni na krótką przerwę kawową.

W drugiej części konferencji sesje zostały podzielone na dwa panele: A – „*Prywatność kobiety aktywnej*” i B – „*Prywatność patriotki*”, „*Kobieta*

w świetle prasy”. Panel A rozpoczął dr hab. Jarosław Kita, prof. UŁ, tematem: *Kobiety sposób postrzegania świata polityki i polityków w I połowie XIX wieku (studium wybranych przypadków)*. Kolejni prelegenci to: dr hab. Marta Sikorska-Kowalska (Łódź) z tematem: *Aleksandra Piłsudska – feministka w cieniu wielkiego męża*; dr Katarzyna Ryszewska (Kielce) z referatem pt.: *Natalia Kicka – pionierka polskiej archeologii*; mgr Anna Szendi (Wrocław) zaprezentowała: *Ogrody Izabeli z Flemingów Czartoryskiej jako odzwierciedlenie ewolucji jej artystycznych aspiracji i poglądów politycznych*; mgr Katarzyna Burzyńska (Warszawa) przedstawiła: *Kobiety – witrażystki*; mgr Daria Domarańczyk (Łódź) omówiła: *Wkład Polek w rozwój myśli psychologicznej w XIX wieku*; natomiast dr Piotr Gołdyn (Konin) wyjaśnił kwestie dotyczące *Udziału kobiet w organizacji ochronek w świetle zachowanej korespondencji błogosławionego Edmunda Bojanowskiego*.

Jako ostania wystąpiła dr Maria Korybut-Marciniak (Olsztyn), zaprezentowała temat: *Wileńskie damy dobroczynne w I połowie XIX wieku – motywacje, działania, postawy*. Dr Korybut-Marciniak przybliżyła środowisko wileńskich dam zajmujących się dobroczynnością. Ich udział w kwestach z jednej strony był trendem mody, z drugiej był faktyczną formą angażowania się w życie społeczne dającą nawet okazję do promowania patriotyzmu.

Po krótkiej przerwie kawowej swój temat zaprezentowała mgr Joanna Jaśkiewicz (Łódź): *Kobieca droga do sukcesu w końcu XIX w. – kariera zawodowa Anny Bilińskiej-Bohdanowicz*. Jako kolejna wystąpiła mgr Magdalena Winograd (Białystok): *„Czarno na białym”, czyli życie prywatne niekonwencjonalnych Polek (Anna Bilińska Bohdanowicz i Zofia Stryjeńska)*. Następnie mgr Anna Smywińska-Pohl (Kraków): *Od Nawojki do Stefanii Tatarówny. O wejściu kobiet na Uniwersytet Jagielloński*. Kolejną referentką była mgr Karolina Staszak (Poznań), *Malujące i namalowane. Portrety i autoportrety polskich artystek około roku 1900*. Następnie wystąpiła dr Nina Kapuścińska-Kmieciak (Łódź), *„Dopóki śmierć ich nie rozłączy” – życie według wdowy w XIX wieku w kręgu ziemiańskim*. Jako ostatnia swój temat wygłosiła mgr Bożena Wolano (Rzeszów), *Studium życia galicyjskiej nauczycielki – Antonina Machaczyńska (1837-1919)*. Po wystąpieniu Pani mgr Wolano referenci wspólnie z organizatorami udali na obiad.

Po przerwie obiadowej w panelu A – *„Prywatność kobiety aktywnej”* – jako pierwsza wystąpiła mgr Magdalena Palatyn (Warszawa) z tematem *Działalność społeczna, religijna i kulturowa księżnej Konstancji z Zamoyskich Sanguszkowej (1864-1946) w świetle literatury i zachowanych dokumentów*. Dalej referowała: mgr Marta Zbrzeźniak (Olsztyn) z tematem *Polskie peregrynantki*

we Włoszech w latach 1815-1848. Portret Italii, jej kultury i mieszkańców. Jako kolejna referentka wystąpiła mgr Małgorzata Marcinowicz (Słupsk): *Ewy Fe-lińskiej portret własny mgr Maja Garlińska Warszawa*), *Wielkie przebudzenie Panny. Zaskakująca przemiana w życiu zapomnianej XIX-wiecznej pisarki Zofii Klimañskiej*. Mgr Justyna Żak (Warszawa) wygłosiła referat: *Kobiety z Żyrardowskiej fabryki – bohaterki wielkiego strajku z 1883 r.* Jako jedyny referat w tym panelu poruszał kwestie kobiet jako robotnic. Jego autorka mgr Justyna Żak przedstawiła warunki życia mieszkanek Żyrardowa oraz warunki pracy w fabryce włókienniczej. Ostatnim referentem był Daniel Siemiński (Warszawa) z tematem: *Wyjście z anonimowości żyrdardowskich szpularek podczas pierwszego powszechnego strajku (23-28 kwietnia 1883 roku)*.

W panelu B – „Prywatność patriotki” – pierwszy wystąpił prof. dr hab. Wiesław Caban (Kielce) z tematem: *Marii Mokrzyckiej-Obuchowskiej (1841-?) droga do emancypacji poprzez syberyjskie zesłanie*. Kolejny temat zaprezentował dr hab. Roman Jurkowski, prof. UWM (Olsztyn): *Matki-Polki a zaborca. Rosjanie we dworach kresowych po powstaniu styczniowym*. Ukazał relacje pomiędzy Matkami-Polkami a rosyjskimi zaborcami w trudnym okresie, jakim było powstanie styczniowe. Profesor przedstawił różne postawy wobec dokonywanych rekwizycji, aresztowań, a także skutki podejmowanych przez właścicielki dworów decyzji.

Następnie swój temat przedstawiła dr Kamila Kłudkiewicz (Poznań): *Pomiędzy sferą prywatną a działalnością publiczną – aktywność kolekcjonerska Izabelli z Czartoryskich hr. Działyńskiej w drugiej połowie XIX wieku*. Z kolejnym tematem zaprezentowała się dr Jolanta Załączny (Warszawa): *Kobiety uczestniczki, obserwatorki i spadkobierczynie powstania styczniowego*. Mgr Joanna Drozd (Gdańsk) przedstawiła temat: *Konterfekt Polek-patriotek oczyma Barbary Wachowicz*. Sylwia Skienziul i Katarzyna Zaremba (Olsztyn) referowały na temat: *Obraz wielkopolskiej patriotki i działaczki politycznej Emilii Szczanieckiej*. Ostatnia wystąpiła mgr Anna Radzewicz-Bork (Gdańsk): *W paradoksie romantycznego czasu. Feministyczna próba odczytania wybranych utworów Adama Mickiewicza*.

Po przerwie kawowej w panelu B – „Kobieta w świetle prasy” swoje wystąpienie rozpoczęła dr Barbara Kalinowska-Witek (Lublin): *Redaktorki i publicystki wiodących czasopism kobiecych – ich rola w kształtowaniu wizerunku i stylu życia kobiet polskich II połowy XIX wieku*. Kolejna wystąpiła dr Barbara Krysztopa-Czupryńska (Olsztyn) z tematem *Kształtowanie postaw kobiet polskich w okresie przedlistopadowym na przykładzie pisma „Pamiętnik dla Płci Pięknej”*. Dalej wygłaszali: mgr Dominika Sobolewska-Gola (Warszawa):

Aktywizacja zawodowa kobiet w XIX-wiecznej prasie kobiecej, mgr Gawryszczak Anna (Łódź), *Kobieta w małym mieście na łamach regionalnej prasy piotrkowskiej z lat 1867-1914*, mgr Mariusz Furman (Kraków), *Res severa est verum gaudium – kwestie kobiece na łamach piotrkowskiego „Tygodnia” w latach 1880-1905: tematyka i recepcja*. Jako ostatnia zaprezentowała się mgr Lidia Ciborowska (Białystok) z tematem *Filantropki i matki-Polki. Kobiety w „Biesiadzie Literackiej” (1913-1914)*.

Po przerwie obiadowej wystąpiły cztery osoby w następującej kolejności: dr Monika Nawrot-Borowska (Bydgoszcz), *Jak dbać o zdrowie swoje i rodziny? Poradnictwo dla kobiet z zakresu higieny na łamach „Dwutygodnika dla Kobiet” (1880-1885)*, Julita Chmielewska (Olsztyn), *Płeć piękna, płeć silna – polska prasa kobieca w XIX wieku*, mgr Sylwana Borszyńska, *Niebezpieczeństwa czyhające na kobiety w wielkoprzemysłowej Łodzi na początku XX wieku*, dr Piotr Pomianowski (Warszawa), *Kobiety przed sądami Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Kazusy rozwodowe*.

Na zakończenie pierwszego dnia konferencji uczestnicy i organizatorzy udali się na uroczystą kolację.

Drugi dzień konferencji, 25 marca, rozpoczęto od zaprezentowania tematyki związanej z portretami literackimi (w panelu A). Jako pierwsza wystąpiła mgr Anna Janicka (Warszawa), *Postać kurtyzany w literaturze polskiej XIX wieku*. Kolejna wystąpiła mgr Agnieszka Kosmecka (Poznań) z tematem *Nerwice i histerie, czyli wszystkie książki Heleny*. Mgr Karolina Karpińska (Poznań) zaprezentowała temat: *Wizerunki kobiet w Fin-de-siècle’istce Gabrieli Zapolskiej*. Następnie wystąpiła Ewa Iglewska (Szczecin) z tematem *Uwięziona/uwięziony w ciele kobiety? Geniusz i obłąkanie, czyli niepokoje egzystencjalne Marii Komornickiej vel. Piotra Odmieńca Własta*. Mgr Anna Wąs (Wrocław) omawiała: *Portrety kobiet Juliusza Słowackiego*. Jako kolejny wystąpił dr Wojciech Gruchała (Krosno): *Manka Kalosz wiodąca lud Warszawy na barykady*. Następnie mgr Agnieszka Tys (Warszawa): *Krytyka konserwatyizmu katolickiego w twórczości i postawie Stefanii Sempołowskiej (1869-1944)*. Mgr Beata Sadowska (Gdańsk) wystąpiła z tematem: *O „pogłębionym kolorycie smutku”, czyli samotność, żaloba i umieranie w życiu i wybranych utworach Elizy Orzeszkowej*.

Po przerwie kawowej swoje wystąpienie rozpoczęła mgr Aleksandra Rybka (Łódź), która przedstawiła referat: *Biedna Żydówka, nieszczęśliwa piękność, bezwzględna żona, wyzwolona indywidualistka – portrety kobiet w twórczości literackiej Aleksandra Świętochowskiego*. Następnie wystąpiła mgr Katarzyna Fedorowicz (Poznań) z tematem *Prywatność przeniesiona w historiozofię. Życie i portrety literackie Ewy Henrietty Ankwich oraz Delfiny Potockiej*. Kolejna

mgr Elwira Kamola (Gdańsk): *Odbiór społeczny kobiet z wykształceniem w powieściach Emmy Jeleńskiej z Dmochowskich*. Mgr Magdalena Niekra (Lublin) wygłosiła referat *Bohaterki utworów Adolfa Dygasińskiego w niewdzięcznej roli „panien na wydaniu”*. Następnie wystąpił mgr Aleksandra Pawlik (Lublin) z tematem *„Moja matka, panna Stasia”. Obraz Stanisławy Świerczyńskiej w poezji Anny Świrszczyńskiej*, mgr Izabela Piskorska (Toruń), *Wizerunki kobiet w karykaturach Cypriana Kamila Norwida*, Mgr Beata Perlak (Rzeszów), *„Cóż Ciebie droga Pani z snu objąć wyrывa?” - kilka słów o dramatopisarkach polskich I połowy XIX wieku*. Jako ostatnia referowała Karolina Mazur (Lublin): *Kałūża jako symbol małżeństwa z rozsądku. Historia Olimpi, bohaterki powieści J. I Kraszewskiego „Serce i ręka”*. Po wystąpieniu Pani Mazur uczestnicy konferencji wspólnie z organizatorami udali się na uroczysty obiad.

Panel B rozpoczął pod tytułem *„W kręgu rodzinnym”*. Poświęcony był miejscu, jakie kobiety zajmowały w tytułowej rodzinie, rolom, jakie w nich pełniły i tego, jak się do nich przygotowywały. Głównie chodziło o przebieg dzieciństwa, wychowanie, wykształcenie. Jako pierwszy wystąpił prof. dr hab. Emil Orzechowski (Kraków): *Mieszczka krakowska – Józefa Benderowa i jej rodzina*. Dr Emilian Prałat (Poznań), *„Mężyna Chłapowska” – obraz przedstawicielki rodu Chłapowskich na przestrzeni dziejów. Od Antoniny Chłapowskiej (1794-1857) do Tekli z Mańkowskich (1885-1962)*. Kolejna dr Małgorzata Chachaj (Lublin) z tematem *„... zebrać myśli rozproszone i choć w nieładzie, opisać większe i mniejsze wypadki życia mego” – pamiętnik Henriety z Działyńskich Błędownskiej (Pamiętka przeszłości. Wspomnienia z lat 1794-1832)*. Następnie referowała mgr Weronika Kocela (Katowice), *O kobiecie i dla kobiety. Cięża, opieka okołoporodowa, macierzyństwo w świetle dziewiętnastowiecznych poradników medycznych*. Dr Kinga Lisowska (Olsztyn) wystąpiła z tematem: *Edukacja kobiet w domach rekolekcyjnych dla dziewcząt i pań diecezji warmińskiej w II połowie XIX w.* W dalszej kolejności mgr Justyna Kowalik (Lublin), *Nieudane małżeństwa w I połowie XIX wieku na podstawie pamiętników*, mgr Marta Kłak-Ambrożkiewicz (Kraków), *Teodora z Giebułtowskich Matejkowa, żona, matka, muza, artystka*, mgr Ada Grzelewska (Katowice), *Być Żydówką i Polką – sytuacja kobiet pochodzących z zasymilowanych rodzin żydowskich na przełomie XIX i XX wieku*.

Po przerwie kawowej swoje wystąpienie rozpoczęła mgr Aldona Jankowska (Łódź): *Być dobrą chrześcijanką, posłuszną córką, wierną małżonką i roztropną kobietą, czyli kilka słów o celach i drogach edukacyjno-wychowawczych dziewiętnastowiecznych niewiast polskich*. Jako następna wystąpiła mgr Marcelina Knop (Olsztyn) z tematem *Wychowanie dziewcząt w świetle XIX wiecznej*

koncepcji pedagogicznej bł. *Marceliny Darowskiej*. Maciej Grabski (Olsztyn) zaprezentował temat: *Edukacja kobiety z rodziny ziemiańskiej na przykładzie losów Zofii Kirkor-Kiedroniowej-Grabskiej*, Joanna Kuniegilis (Olsztyn) przedstawiła: *Dzieciństwo Wandy Wailewskiej w relacjach jej siostry Zofii Aldony Woźnickiej*, a Roksana Ligocka (Toruń), omówiła: *Aspekty życia kobiety i przemiany w sposobie ich obrazowania w wybranej karykaturze polskiej przełomu XIX i XX wieku*. Pani Ligocka podjęła rozważania dotyczące przedstawiania kobiet w karykaturach okresu Młodej Polski. Warto dodać, że o ile poprzednie referaty gloryfikowały prawie każdą rolę kobiety, to wystąpienie Pani Roksany ukazuje je wszystkie w krzywym zwierciadle. Kolejny referat przedstawiły Grażyna Czerniak i Jolanta Kowalik (Olsztyn): *Anna Oskierczanka – ziemianka kresowa w świetle swoich pamiętników*. Następnie referowała mgr Malwina Mazan-Jakubowska (Olsztyn): *Trzy siostry Białłozorówny – trzy wizje świata*. Jako ostatni wystąpił mgr Mateusz Klempert (Olsztyn) z tematem *Kobiety ze zdjęć Stanisława Kossakowskiego*.

Po wysłuchaniu wszystkich referatów oraz po długich dyskusjach dr Maria Korybut-Marciniak dokonała oficjalnego zamknięcia konferencji, dziękując wszystkim uczestnikom za przybycie i za zaprezentowanie swoich wyników badań. Ponadto pani doktor przedstawiła kolejny temat konferencji *Życie prywatne Polaków w XIX wieku* o roboczym podtytule: *Świat dziecka*, zachęcając do ponownego wzięcia udziału, tym razem w III sesji naukowej poświęconej tematyce XIX wieku.

Podsumowując, bohaterkami II ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Życie prywatne Polaków w XIX wieku* „*Portret kobiety – Polki w realiach epoki*” były zatem kobiety polskie. Bez względu na wiek, pochodzenie, czy wykształcenie. Konferencja miała za zadanie ukazać szerokie spektrum obszarów badań podejmowanych przez przedstawicieli nauk humanistycznych, odkrywających różnorodne aspekty życia i natury XIX-wiecznych Polek. Kobiety zostały przedstawione jako matki, żony, kochanki, patriotki, filantropki, feministki, skandalistki, artystki, pracujące zawodowo. W przedstawianych wystąpieniach kobiety często stawiano na piedestale, składając im hołd za to, jakie były, czym się zajmowały, pomijając natomiast takie wydarzenia, które mogły stanowić wyraźną rysę na ich kryształowych biografiach.